

हिमसंस्कृतवार्ता:

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

पञ्चाङ्गम्

अद्य कालयुक्तः वि.सं. २०८१,
कलियुगाब्दः ५१२५ वसन्त-ऋतुः
सूर्यः उत्तरायणः चैत्र कृष्ण द्वितीया
तिथिः चैत्र ३ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-4 ■ अङ्क-136

1

मार्च 16, 2025

Website- www.himsanskritam.com Email- himsanskrit@gmail.com

2 आईजीएमसी- प्राप्तः
मुख्यमंत्री सुखुः,
पूर्वविधायकस्य
बम्बरठाकुरस्य क्षेमं ज्ञातम्

3 शीघ्रं बायो-मेट्रिकपरिधौ
आगमिष्यन्ति विश्वविद्यालयस्य
नियमितकर्मचारिणः

3 "भारतस्य हृदयं"
मध्यप्रदेशः

केन्द्रीय-गृहमन्त्री-अमितशाहः असमस्थ गोलाघाटे अत्याधुनिक -लचित बरफुकन आरक्ष्याकादम्याः उद्घाटनम् एवं आवासीय परियोजनानाम् आधारशिलाम् अस्थापयत्

हिमसंस्कृतवार्ताः। केन्द्रीय-गृहमन्त्री-अमितशाहः असमस्थ गोलाघाट जनपदस्य डेरग्रामे अत्याधुनिक लचित - बरफुकन आरक्ष्याकादम्याः उद्घाटनम् अकरोत्। अत्रावसरे सः आरक्ष्याकादम्याः आवासीय -परियोजनानामपि आधारशिलाम् अस्थापयत्। एतस्मिन्नुपक्रमे तेन प्रोक्तं यत् आगामिषु पञ्चवर्षेषु इयं आरक्ष्याकादमी भारतस्य सर्वश्रेष्ठाकादमी भविष्यति। गृहमन्त्रिणा प्रोदीरितं यत् असमराज्यं जवीयगत्या विकासयात्रां कुर्वदस्ति सहैव प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्र-मोदिनः नेतृत्वे राज्ये शान्तिस्थापनमपि सम्भवत्। श्रीशाहेन विज्ञापितं यत् केन्द्र राज्याय त्रिलक्षकोटिरुप्यकाणां परियोजनाः प्रदास्यति येन क्षेत्रे आधारभूत संरचनाः समेधिष्यन्ते। श्री शाहेन प्रोक्तं यत्

प्रधानमन्त्री-मोदिनः प्रयासकारणादेव राज्यस्य सर्वैरपि उग्रवादि सङ्घटनैः शान्तिवार्तायां भागं स्वीकृतम् तथैव बहुभिः सङ्घटनैश्च समर्पणञ्चापि विहितम्।

अत्रावसरे असमस्य मुख्यमन्त्री हेमन्त-बिस्वा-सरमा इत्येषः प्रोक्तवान् यदद्य असमारक्षिदलाय कश्चन महत्त्वपूर्णदिवसः वर्तते। सहैव महानायकाय लचित-

बरफुकनवर्याय अयं भावमय-श्रद्धाञ्जलिः अपि वर्तते। मुख्यमन्त्रिणा प्रोक्तं यत् राज्यसर्वकारः अस्मिन्नेव परिसरे आरक्षि-चिकित्सकीय-शैक्षणिक संस्थानस्य उद्घाटनार्थं योजनां संकल्पयति। श्रीसरमा इत्यमुना अग्रे कथितं यत् स्थितिः विगतदशकापेक्षया अत्युत्तमा वर्तते। एवमेव अपराधकुलेष्वपि पञ्चाशत्प्रतिशतमितं यावत् अपचितिः दृश्यते। केन्द्रीय-जलमार्गमन्त्री सर्वानन्द सोनोवालः प्रोक्तवान् यत् अत्याधुनिक-आरक्ष्याकादमी नवीनयुगस्य अपराधान् समुखीकर्तुं देशे सर्वश्रेष्ठाक्षिदलस्य निर्माणं विधास्यति। अत्रावसरे विदेश-राज्यमन्त्री पवित्रा मार्गेरिटा एवं अन्ये गणमान्याश्चापि उपस्थिताः आसन्।

सुभाषितम्

विवेकः सह संपत्त्या,
विनयो विद्यया सह।
प्रभुत्वं प्रश्रयोपेतं
चिह्मेतन्महात्मनाम्॥

जिस मनुष्य के पास संपत्ति हो और उसके व्यय का विवेक भी हो, विद्या (ज्ञान) हो और विनय भी हो, अभिमान न हो, शक्ति हो जो बलवान हो, निर्बलों की सुरक्षा करता हो, वह मनुष्य महापुरुष होता है।

प्रतिदिन नवीनतम
हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्स्यर्थं
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
himsanskritvartah
Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

एम.पी.एस.सी. इति महाराष्ट्रलोकसेवायोगेन संचालिताः सर्वाः प्रतियोगिपरीक्षाः मराठीभाषायामपि आयोजयिष्यन्ते

हिमसंस्कृतवार्ताः। एम.पी.एस.सी. इति महाराष्ट्रलोकसेवायोगेन संचालिताः सर्वाः प्रतियोगिपरीक्षाः मराठी-भाषायामपि आयोजयिष्यन्ते। शिवसेना उध्वबालासाहेब ठाकरे-पार्टीति दलस्य इत्यनेन उल्थापितस्य प्रश्नस्य प्रत्युत्तररूपेण मुख्यमन्त्रिणा देवेन्द्र-फडणवीस इत्यमुना

राज्यविधानपरिषदि इदं घोषितम्। मुख्यमन्त्रिणा उक्तं यत् मराठीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायाञ्च प्राविधिकभाषापरीक्षाः पूर्वमेव क्रियन्ते। पाठ्यपुस्तकानि सम्प्रति अनुपलब्धानि सन्ति चेदपि नूतनशिक्षानीत्यां मराठीभाषायां अभियान्त्रिकीपाठ्यक्रमस्य सञ्चालनं कर्तुं शक्यते। एमपीएससी इत्यनेन सह संरचना समयेखा निर्धारिता भविष्यति, एताः परीक्षाः मराठीभाषायाम् अपि क्रियन्ते। एतेन मराठीभाषिणां छात्राणां साहाय्यं भविष्यति ये आङ्ग्लभाषायां संचालितपरीक्षासु संघर्षं कुर्वन्ति इति।

मार्चमासस्य त्रिंशदिनाङ्के आकाशवाण्याः मन की बात इति कार्यक्रमः भविष्यति

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी मार्चमासस्य त्रिंशदिनाङ्के आकाशवाण्याः मन की बात इति कार्यक्रमे देशविदेशस्थ-जनैस्सह विचार-विनिमयीकरिष्यति। इदं मासिकरेडियोकार्यक्रमस्य विंशत्यधिकैकशततमं संस्करणं भविष्यति। जनाः नमो एप् इति चलदूरभाषीयतन्त्रोऽंशे MyGov Open Forum इत्यत्र अथ च 1800-11-7800 अस्यां दूरभाषसंख्या-माध्यमेन च कार्यक्रमस्य विषये स्वीयप्रतिक्रियां दातुं शक्नुवन्ति। आगामिसंस्करणाय परामर्शः अस्य मासस्य अष्टाविंशति-दिनाङ्कपर्यन्तं स्वीकृताः भविष्यन्ति।

तमिलनाडोः महेन्द्रगिरिक्षेत्रे एल-वी-एम्-तृतीयप्रक्षेपण-यानस्य साफल्यपूर्वकं तापपरीक्षणं सम्पादितम्

भारतीयान्तरिक्षानुसन्धानसङ्घटनेन तमिलनाडोः महेन्द्रगिरिक्षेत्रे एल-वी-एम्-तृतीयप्रक्षेपण-यानस्य षष्ठाभियानार्थं क्रायोजेनिक-यन्त्रस्य उड्डयनानुकूल-तापपरीक्षणं साफल्यपूर्वकं सम्पादितम्। इसरो इत्यनेन विज्ञापितं यत् प्रत्येकाभियाने क्रायोजेनिक-यन्त्रस्य उड्डयनात् पूर्व तापपरीक्षणं भवति।

आगामिवर्षाय गणतन्त्रदिवसाय पद्मपुरस्कारस्य नामाङ्कनं उद्घाटितम्

आगामिवर्षाय षड्विंशत्यधिक द्विसहस्रतम-वर्षस्य गणतन्त्रदिवसाय पद्मपुरस्कारस्य नामाङ्कनं उद्घाटितम्। नामाङ्कनस्य अन्तिमतिथिः जुलाईमासस्य एकत्रिंशत्दिनाङ्कम् यावदस्ति। नामाङ्कनं अनुशंसा च केवलं राष्ट्रीयपुरस्कारपोर्टलमाध्यमेनैव स्वीक्रियन्ते। पद्मपुरस्कारेषु पद्मविभूषणं, पद्मभूषणं, पद्मश्रीः च भारतस्य सर्वोच्चनागरिकसम्मानेषु अन्यतमानि सन्ति, येषु कला, साहित्य, शिक्षा, क्रीडा, चिकित्सा, सामाजिककार्यम्, विज्ञानम्, जनकार्याणि, सिविलसेवाः, उद्योगेत्यादिषु क्षेत्रेषु असाधारणोपलब्धिना मान्यता भवति। सर्वकारीयकर्मचारिणः, पीएसयू कर्मचारिणः च विहाय, जातिव्यवसायलिङ्गाधारेण यः कोऽपि एतदर्थं पात्रताम् आसादयति।

बलूचिस्तानमुक्तिसेनया पाकिस्तानीसैन्यबन्धके भ्यः मृत्युदण्डं प्रदत्तम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। पाकिस्ताने बलूचिस्तानमुक्तिसेनया जफ्फर एक्सप्रेस यात्रीरेलयानापरहण घटनायाः समये गृहीतेभ्यः सर्वेभ्यः चतुर्दशधिकद्विशत पाकिस्तानीसैन्यबन्धकेभ्यः मृत्युदण्डः प्रदत्तम्। विद्रोहीसङ्घटनस्य प्रवक्त्रा जियन्दबलोच् इत्यनेन उक्तं यत् पाकिस्तानीसैनिकाः बन्धकानां आदानप्रदानार्थं प्रदत्तसमये अष्टचत्वारिंशत्होरासु प्रतिक्रियां दातुं असफलाः अभवन्, येन सामूहिकमृत्युः अभवत्। विद्रोहिसङ्घटनेन उक्तं यत् सर्वदा अन्ताराष्ट्रियविध्यनुसारं कार्य कृतवन्तः, परन्तु पाकिस्तानस्य दुराग्रहेण ते एवं विधातुं बाधिताः। बीएलए इत्यनेन एतदपि कथितं यत् तेषां योद्धारः फिदायीन् इति नामाभिधेयाः मृत्युं यावत् युद्धं कृतवन्तः। अन्ततो गत्वा बन्धकान् हत्वा पाकिस्तानी सैनिकैस्सह युध्दमानाः सन्तः ते स्वीयप्राणान् विसर्जितवन्तः।

आईजीएमसी- प्राप्तः मुख्यमंत्री सुखुः, पूर्वविधायकस्य बम्बरठाकुरस्य क्षेमं ज्ञातम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला। मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखुः आईजीएमसी- शिमलां गत्वा पूर्वविधायकस्य बम्बरठाकुरस्य कल्याणस्य विषये पृष्ठवान्। बम्बरठाकुरः शुक्रवासरे बिलासपुरे गोलीकाण्डेन घातितः अभवत्। मुख्यमंत्री तस्य शीघ्रं स्वस्थतायाः कामनाम् अकरोत्। तदनन्तरं माध्यमैः सह अनौपचारिकरूपेण वार्तालापं कुर्वन् मुख्यमंत्री अवदत् यत् बम्बरठाकुरस्य कृते

उत्तमचिकित्सा प्रदत्ता अस्ति, अधुना तस्य स्थितिः बहु परिष्कृता अस्ति। घटनायाः निन्दो कुर्वन् सः अवदत् यत् एषः विषयः अत्यन्तं गम्भीरः अस्ति, अपराधीनां विरुद्धं तत्कालं कार्यविधिं कर्तुं पुलिसाय निर्देशः दत्तः अस्ति। पुलिसैः राजौ यावत् निरीक्षणं कृत्वा केचन शङ्कितः निरुद्धः। अपराधीनां विरुद्धं कठोरकार्याणि सुनिश्चितानि भविष्यन्ति इति आश्वासनं दत्तवान्। एकस्य प्रश्नस्य उत्तरं दत्त्वा मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुखुः अवदत् यत् विरोधस्य लोकतान्त्रिकः अधिकारः विपक्षस्य अस्ति, परन्तु तेषां सर्वकारेण सह अपि सहकार्यं कर्तव्यम्। राज्ये मादकद्रव्यतस्करं कथं प्रफुल्लितुम् अनुमन्यते इति बृहत्तमः प्रश्नः। अस्माकं सर्वकारस्य निश्चलप्रयत्नस्य फलस्वरूपम् अद्य राज्ये मादकद्रव्यव्यसनप्रकरणेषु ३० प्रतिशतं न्यूनता अभवत्। अधुना एव एकस्मिन् सत्रे मया मादकद्रव्यतस्करविरुद्धं कठोरकार्याणि कर्तुं निर्देशः दत्तः। राज्यसर्वकारः विधानसभायाः बजटसत्रे सङ्घटितापराधस्य, मादकद्रव्यव्यवस्थायाः च विरुद्धं कठोरप्रावधानानां विधेयकम् अपि प्रवर्तयिष्यति।

बम्बरठाकुरस्य उपरि गोलीकाण्डस्य प्रकरणे एकः अभियुक्तः निगृहीतः

हिमसंस्कृतवार्ता:- बिलासपुरम्।

हिमाचलप्रदेशपुलिसः पूर्वकाङ्ग्रेसविधायकस्य बम्बरठाकुरस्य निवासस्थाने गोलीकाण्डस्य घटनायां सम्बद्धं एकम् आरोपिणं निरुद्धं कृतवान् अस्ति। सदरपुलिसप्रभारी हरनामसिंहस्य मते निरोधितः व्यक्तिः चतुर्णां आक्रमणकारिणां स्थले नीतवान्। तस्मात् प्राप्तानां महत्त्वपूर्णानां सूचनानां आधारेण अधुना पुलिसः अवशिष्टानां आक्रमणकारीणाम् अन्वेषणं कुर्वन्ति। आक्रमणे घातितानां बम्बरठाकुरस्य, तस्य निजीसुरक्षाधिकारिणः (पीएसओ)

संजीवकुमारस्य, समर्थकस्य विशालशर्माणः च स्थितिः स्थिरा इति कथ्यते। यदा बम्बरठाकुरः होली-उत्सवम् आचरति स्म तदा एतत् आक्रमणम् अभवत्। आक्रमणे तस्य ऊरुभागे गोलीकापातः अभवत्। तस्य पीएसओ इत्यस्य पादौ, पृष्ठे, ऊरुषु च व्रणः अभवत्, विशालशर्मा च तं उद्धारयितुं प्रयतमानोऽपि घातितः अभवत्। घटनायाः अनन्तरं तत्क्षणमेव अन्वेषणकार्यक्रमः आरब्धः। बिलासपुरनगरस्य बम्बरठाकुरस्य अपार्टमेण्टसङ्कुलस्य सीसीटीवी-दृश्यानि सामाजिकमाध्यमेषु प्रकाशितानि, यत्र चत्वारः सशस्त्राः जनाः परिसरे प्रविशन्तः दृश्यन्ते। ते बम्बरठाकुरं निकटतः गोलिकाभिः प्रहृतवन्तः ततः सुरक्षितस्थानं पलायितवन्तः। किं आश्चर्यजनकं यत् ठाकुरमहोदयः आहतः अपि आक्रमणकारिणः अनुसरणं कर्तुं प्रयतितवान्। बिलासपुरे सुरक्षां कठिनां कृत्वा अवशिष्टानां शङ्कितानां अन्वेषणं पुलिस सक्रियरूपेण कुर्वन् अस्ति। अन्वेषणं प्रचलति, शीघ्रमेव अधिका सूचना प्राप्यते इति अपेक्षा अस्ति।

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशस्य उच्चोच्चक्षेत्रेषु शुक्रवासरस्य राजौ यावत् व्यत्ययेन हिमपातः निरन्तरं भवति। लाहौल-स्पीतो हिमपातस्य कारणेन पारा पतितः अस्ति। अद्यापि बहुषु क्षेत्रेषु विद्युत् नास्ति। परन्तु मनाली-केलाङ्गयोः मध्ये अटलकन्दराद्वारा वाहनानां गतिः निरन्तरं वर्तते। तस्मिन् एव काले चम्बामण्डलस्य उरई-साम्बा-मार्गे विशालभूस्खलनेन मार्गे वाहनानां वेगः स्थगितः अभवत्।

इतरथा लाहौल-स्पीति-जनपदस्य कुल्लोः च २८०० मीटर-अधिक-उच्चता-क्षेत्रेषु जिल्ला-प्रशासनेन हिमस्खलन-सचेतना कृता अस्ति। विगत २४ होरासु कोटखाई १६.१ मि.मी., कुफरी १२.० मि.मी., शिलारु ११.४

मि.मी., कसौली ११.० मि.मी., चौपालं १०.८ मि.मी., कल्पा १०.६ मि.मी., सेउबागः १०.० मि.मी., मनाली ८.० मि.मी. कुकुमसेरी ४.२ से.मी., केलाङ्गः २.० से.मी. इत्यादिषु क्षेत्रेषु हिमपातः अभवत्।

प्रतिकूलं तिष्ठति वातावरणम्

ऋतुविज्ञानकेन्द्रं शिमला द्वारा १५ मार्च दिनाङ्के राज्यस्य अधिकांशस्थानेषु लघुतः मध्यमपर्यन्तं वर्षा, हिमपातः च भविष्यति इति पूर्वानुमानं कृतम् अस्ति। केषुचित् स्थानेषु प्रचण्डवृष्टिः भवितुम् अर्हति। मार्चमासस्य १६ दिनाङ्के केषुचित् स्थानेषु लघुतः मध्यमपर्यन्तं वर्षा, हिमपातस्य च सम्भावना वर्तते। १७, १९, २०

Shimla News: शीघ्रं बायो-मेट्रिकपरिधौ आगमिष्यन्ति विश्वविद्यालयस्य नियमितकर्मचारिणः

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमलानगरम्। हिमाचलप्रदेशविश्वविद्यालयस्य प्रशासनं द्विशाधिकाणां संविदाकर्मचारिणां बायोमेट्रिकयन्त्रैः उपस्थिति-निष्पादनव्यवस्थां पञ्चविंशतितममार्चमासात् आरभ्य कार्यान्वयितुं सिद्धिं करोतिस्म। विंशतितममार्चमासपर्यन्तं कम्प्युटरकेंद्रे एतस्य पंजीकरणप्रक्रियायाः सम्पूर्णतायाः लक्ष्यम् स्थापितम्। संविदाकर्मचारिणः उपरान्तं विश्वविद्यालये नियमित-दैनिकभोगिनः कर्मचारिणः अपि बायोमेट्रिकप्रणाल्याः अन्तर्गतं नीतुं द्वितीयसोपाने प्रारम्भः भविष्यति। गतदशवर्षाभ्यः विश्वविद्यालये सेवायुक्ताः शिक्षकेतरकर्मचारिणः शिक्षकेषु च बायोमेट्रिकउपस्थितिनिष्पादनव्यवस्थायाः कार्यान्वयनं विभिन्नयुक्तिभिः विरोधं कुर्वन्ति स्म। विश्वविद्यालये संलग्नाः १५०० शिक्षिताशिक्षितकर्मचारिणः च इयमेव प्रणाली ग्रहणं करिष्यन्ति इति निर्णयं शीघ्रं गृहीतम्। बायोमेट्रिकउपस्थितिः आरम्भात् प्रत्येकस्य कर्मणः उपस्थितिसूचिका (ऑनलाइन) अन्तर्जालम् रूपेण अभिलेखितं भविष्यति, तथा तेषां वेतनभुक्तिः, अवकाशयोजनाः, अन्याश्च सूचनाः सततम् अद्यतनं भविष्यन्ति। २५ मार्चतः संविदाकर्मचारिणां कृते प्रारब्धा एषा बायोमेट्रिकप्रणाली कथं सफलतया कार्यान्वयिता भविष्यति, तस्यानुसारं शिक्षकेतरकर्मचारिणः शिक्षकेषु च प्रणाली स्थापितुं नूतनयोजना भविष्यति।

Himachal Weather : उच्चोच्चक्षेत्रेषु हिमपातः, चम्बायां भूस्खलनं, कुल्लु-लाहौलयोः हिमस्खलनसचेतना

मार्च दिनाङ्के लाहौल-स्पीतिः, किन्नौर तथा चम्बा, काङ्गडा, कुल्लु इत्येतेषां उच्चप्रदेशेषु उपरि एकस्मिन् वा द्वयोः स्थानयोः लघुवृष्टिः, हिमपातः च भविष्यति १८, २१ मार्च दिनाङ्कयोः सम्पूर्णे राज्ये ऋतुः शुष्कः एव भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति।

एतेषु मण्डलेषु प्रचण्डवृष्टेः, हिमपातस्य च सजगता

ऋतुविभागेन १५ मार्चपर्यन्तं काङ्गडा, कुल्लुः, लाहौल-स्पीतिः, मण्डी, शिमला जनपदेषु अत्यधिकवृष्टिः, हिमपातः च इति पीतसचेतना कृता अस्ति। अन्येषु जनपदेषु लघुतः मध्यमपर्यन्तं वर्षा भवितुं शक्नोति। १६ जनवरी दिनाङ्के अपि सर्वेषु मण्डलेषु लघुतः मध्यमपर्यन्तं वर्षा, हिमपातस्य च सम्भावना वर्तते।

"भारतस्य हृदयं" मध्यप्रदेशः

हिमसंस्कृतवार्ता:

प्रायः "भारतस्य हृदयं" इति निर्दिश्यमानं मध्यप्रदेश-राज्यं समृद्धां सांस्कृतिकपरम्परां, विविधभाषीय-भूदृश्यस्य च अभिमानं जनयति। गहन-ऐतिहासिक-मूलैः युक्तः अयं प्रदेशः परम्पराभिः, कलाप्रकारैः, साहित्यिक-अभिव्यक्तिभिः च मिश्रितः अस्ति यः तस्य जनानां अद्वितीयं परिचयम् प्रतिबिम्बयति।

जनजातयः समुदायाः

मध्यप्रदेशे विविधाः जनजातयः समुदायाः च सन्ति, प्रत्येकः राज्यस्य जीवन्तसंस्कृतेः योगदानं करोति। अस्मिन् राज्ये दीपावली, दशहरा, मकरसङ्क्रान्ति इत्यादयः अनेके उत्सवाः आचर्यन्ते, ये पारम्परिकसङ्गीतेन, नृत्येन, पाकशैलीभिः च लक्षिताः भवन्ति। घर्बा, करम् इत्यादीनि लोकनृत्यानि जनानां हर्षोद्गारं, साम्प्रदायिकसामरस्यं च प्रदर्शयन्ति।

हस्तशिल्पकला

राज्यं उत्कृष्ट-हस्तशिल्पानां कृते अपि प्रसिद्धम् अस्ति। चन्देरी-महेश्वर-शाटिकयोः जटिलरूपाणि, छतरपुरस्य समृद्धानि काष्ठक्रीडाः, खजुराहो-नगरस्य अद्भुतानि शिलालेखनानि च शिल्पिनां कौशलस्य प्रमाणानि सन्ति। एतानि शिल्पाणि न केवलं अस्य प्रदेशस्य सौन्दर्यमूल्यानि प्रतिबिम्बयन्ति अपितु प्रायः पौराणिकविषयान् चित्रयन्तः ऐतिहासिकविवरणानि अपि प्रतिबिम्बयन्ति।

वास्तुकलायाः परम्परा

मध्यप्रदेशस्य वास्तुकलायाः परम्परा लक्षणीया अस्ति, विशेषतः युनेस्को-विश्वपरम्परास्थलस्य खजुराहो-इत्यस्य अद्भुतमन्दिराणि, तेषां जटिल-शिल्पानां कामुक-उत्कीर्णानां च कृते प्रसिद्धानि सन्ति। मन्दिराणि न केवलं धार्मिकस्थलानि सन्ति अपितु चण्डेलवंशस्य सामाजिक-सांस्कृतिक-लोकाचारस्य द्वाररूपेण अपि कार्यं कुर्वन्ति। अन्येषु महत्त्वपूर्णेषु वास्तुकलात्मक-स्थलेषु बौद्धधर्मस्य सिद्धान्तानां मूर्तरूपम् अस्ति साष्टी-स्तूपः, भारतीयशासकानाम् शौर्यस्य स्थितिस्थापकतायाः च कथाः वर्णयतः

गवालियर-दुर्गः च अन्तर्भवन्ति। एताः संरचनाः राज्यस्य ऐतिहासिकं महत्त्वं, राजनैतिकशक्तेः सांस्कृतिक-विनिमयस्य च केन्द्ररूपेण तस्य भूमिकां च प्रकाशयन्ति।

लोकसाहित्यस्य समृद्धपरम्परा

मध्यप्रदेशस्य साहित्यक्षेत्रं तस्य संस्कृतेः सदृशं वैविध्यपूर्णम् अस्ति। अस्मिन् राज्ये हिन्दी-उर्दू-साहित्यं समृद्धं कुर्वन्तः उल्लेखनीयाः लेखकाः कवयः च अजायन्तः। प्रमुखेषु व्यक्तित्वेषु अन्यतमः कविः उपन्यासकारः च माखनलाल चतुर्वेदी अस्ति, यस्य रचनाः राष्ट्रवादस्य भावं सामान्यजनस्य संघर्षान् च प्रतिबिम्बयति।

अन्यः महत्त्वपूर्णः साहित्यिकः व्यक्तिः उपन्यासकारः कमलेश्वर अस्ति, यः चिन्ताजनकविवरणैः, सामाजिक-विषयाणां अन्वेषणैः च हिन्दी-साहित्ये स्वस्य योगदानार्थं प्रसिद्धः अस्ति। तस्य कार्येन समकालीनाः लेखकाः स्वत्वस्य, स्वत्वस्य, आधुनिकसमाजस्य सम्मुखीनाम् आव्हानां च विषयान् सम्बोधयितुं मार्गः प्रशस्तः अभवत्।

मध्यप्रदेशे लोकसाहित्यस्य समृद्धपरम्परा अपि अस्ति, यत्र मौखिकविवरणानि, नीतिवचनानि, गीतानि च अन्तर्भवन्ति, यानि स्थानीयसमुदायानां ज्ञानं अनुभवान् च संरक्षयन्ति। एताः कथाः प्रायः नैतिकपाठान् सांस्कृतिकमूल्यानि च प्रकटयन्ति, जनजातयः इतिहासं परम्परां च जीवन्ति।

भाषावैविध्यम्

मध्यप्रदेशः भाषावैविध्यपूर्णः अस्ति, यत्र सम्पूर्णं राज्ये अनेकाः भाषाः भाषन्ते। हिन्दीभाषा राजभाषा अस्ति, परन्तु मालवी, बुन्देली, निमाडी इत्यादीनि प्रादेशिक-उपभाषाः अपि वर्धन्ते, प्रत्येकस्य स्वकीयः विशिष्टः स्वादः, सांस्कृतिक-सूक्ष्मताः च सन्ति। एतदतिरिच्य, गोण्डी, भिली इत्यादीनि जनजातीयभाषाः, राज्यस्य अन्तःस्वरानां समृद्धं चित्रमुद्रणं प्रदर्शयन्तः, देशीयसमुदायानां भाषिकपरम्परायाः प्रतिनिधित्वं कुर्वन्ति।

मध्यप्रदेशे भाषायाः प्रयोगः न केवलं सम्प्रेषणार्थं भवति, अपितु क्षेत्रस्य सांस्कृतिकपरिचयस्य अनिवार्यः भागः अस्ति। स्थानीयभाषाः, आख्यायिकाः, लोकगीताः च प्रायः जनानां लोकाचारं मूल्यानि च प्रतिबिम्बयन्ति। एषा भाषावैविध्यं राज्यस्य साहित्यं समृद्धं करोति, तस्य अद्वितीये सांस्कृतिक-संरचनायां च योगदानं करोति।

सांस्कृतिकपरम्परा

अन्तिमेषु वर्षेषु मध्यप्रदेशे सांस्कृतिकपरम्परायाम् रुचिः पुनरुत्थिता अस्ति। खजुराहो-नृत्यमहोत्सवः इत्यादयः उत्सवाः शास्त्रीयनृत्यप्रकारान् आचरन्ति, येन विश्वस्य कलाविदः पर्यटकाः च आकर्षिताः भवन्ति। पारम्परिककलायाः समकालीन-अभिव्यक्तिभिः सह एतत् सम्मिश्रणं गतिशील-सांस्कृतिक-पर्यावरणं कल्पयति यत् युव-पीढ्याभिः सह प्रतिध्वनितं भवति।

पाकपद्धतिः

अपि च, राज्यस्य पाकपद्धतिः, स्थानीय-उपस्कराणां सामग्रीनां च उपयोगेन विशिष्टा, तस्य सांस्कृतिकविविधतां प्रतिबिम्बयति। पोहा, जलेबी, भुट्टे का कीस इत्यादीनि व्यञ्जनानि न केवलं पाककलाभिरुचिः अपितु जनानां कथाः परम्पराः च मूर्तरूपाः सन्ति।

मध्यप्रदेशः भारतस्य समृद्धायाः सांस्कृतिकपरम्परायाः प्रमाणरूपेण वर्तते, प्राचीनपरम्पराः आधुनिकप्रभावैः सह संमिश्रितानि सन्ति। इतिहासे स्थानीयानुभवेषु च निहितम् अस्य साहित्यं नूतनान् लेखकान् चिन्तकान् च निरन्तरं प्रेरयति। यथा यथा राज्यं आधुनिकीकरणस्य समस्यानां निवारणं करोति, तथा च स्वसांस्कृतिकपरिचयस्य संरक्षणाय तस्य प्रतिबद्धतां दृढतया भवति। मध्यप्रदेशस्य संस्कृतिः, साहित्यं, भाषा इत्येतयोः परस्परक्रिया न केवलं तस्य भूतकालस्य उत्सवस्य कृते अपितु तस्य भविष्यस्य निर्माणस्य कृते अपि कार्यं करोति, येन तत् भारतीय-सांस्कृतिक-परिदृश्यस्य महत्त्वपूर्णः भागः भवति।

हास्यकणिका

!पत्न्या सह युद्धं मास्तु!

पत्न्या सह कदापि युद्धं मा कुरु। यत् वदति, स्वीकृत्य पालनम् अवश्यमेव करणीयम्। कारणम्- पत्नी सम्पूर्णरूपेण शक्तिशालिनी अस्ति।

यदि धनम् इच्छति - तर्हि लक्ष्मीः

•यदि विद्याम् इच्छति - तर्हि सरस्वती

•यदि शक्तिम् इच्छति - तर्हि दुर्गा

•यदि भोजनम् इच्छति - तर्हि अन्नपूर्ण

पुरुषाणां समीपे किम् अवशिष्टं तांडवं विहाय।

विनोदकणिका

अद्य प्रातःकाले अहं किञ्चित् आध्यात्मिकं भूत्वा नेत्रे निमील्य चिन्तनम् आरम्भम्। कः अहम्? कुतः आगतवान्? अस्मिन् जगति मम किं कार्यम्? जीवनस्य ध्येयं किम्? तस्मिन् क्षणे पाकगृहतः आगतः ध्वनि- त्वं बहु आलसः असि। न जानामि कस्मात् विश्वात् आगतवान्। मम आयुष्यं नष्टं कर्तुम्- शीघ्रम् उत्तिष्ठ, स्नानाय कृत्वा कार्यालयं गच्छ- मम चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि मया प्राप्तानि।

-डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर
पुणे / महाराष्ट्रम्

हिमसंस्कृतवार्ताः,

डॉ. विवेक शर्मा, जोगिन्द्रनगरम्

सामान्यज्ञानम्

प्रश्नः 1. सरदारवल्लभभाईपटेल- अंतरराष्ट्रीय विमानपत्तनम् कुत्र अस्ति?
उत्तरम् : अहमदाबाद (गुजरातराज्ये)।
प्रश्नः 2. 'अभिधनचिन्तामणिः' इत्यस्य रचयिता कः अस्ति?
उत्तरम् - 'हेमचन्द्रः'।
प्रश्नः 3. 'रूपस्य योग्यम्' इत्यस्य समस्त पदं किम्?
उत्तरम् - 'अनुरूपम्'। (अव्ययीभावः)
प्रश्नः 4. 'दयानन्दः' इत्यस्य सन्धि- विच्छेदं कुरुत-
उत्तरम् - 'दया + आनन्दः'।
प्रश्नः 5. राष्ट्रीय- हिन्दी- दिवसः कदा भवति?
उत्तरम् - सितम्बरमासस्य चतुर्दशदिनांके।